

ΛΙΝΑ ΠΑΝΤΑΛΕΩΝ

ΜΠΟΡΕΙΣ ΝΑ ΔΕΙΣ
ΤΙ ΜΕΝΕΙ ΑΠΟ ΤΗ ΝΥΧΤΑ;

ΔΥΟ ΒΙΒΛΙΑ ΤΗΣ ΕΡΣΗΣ ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ
ΤΟΣΟ ΜΑΚΡΙΑ, ΤΟΣΟ ΚΟΝΤΑ

ΜΠΟΡΕΙΣ ΝΑ ΔΕΙΣ ΤΙ ΜΕΝΕΙ ΑΠΟ ΤΗ ΝΥΧΤΑ;

ΛΙΝΑ ΠΑΝΤΑΛΕΩΝ

ΜΠΟΡΕΙΣ ΝΑ ΔΕΙΣ
ΤΙ ΜΕΝΕΙ ΑΠΟ ΤΗ ΝΥΧΤΑ;
ΔΥΟ ΒΙΒΛΙΑ ΤΗΣ ΕΡΣΗΣ ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ
ΤΟΣΟ ΜΑΚΡΙΑ, ΤΟΣΟ ΚΟΝΤΑ

Θέση υπογραφής δικαιούχου δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας
εφόσον η υπογραφή προβλέπεται από τη σύμβαση.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής αδειάς του εκδότη η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις Πατάκη – Λογοτεχνικά δοκίμια

Σειρά: Γαλάζια κουκουβάγια

Λίνα Πανταλέων, Μπορείς να δεις τι μένει από τη νύχτα;

Δύο βιβλία της Έρσης Σωτηροπούλου. Τόσο μακριά, τόσο κοντά

Επιμέλεια έκδοσης: Ελένη Κεχαγιόγλου

Διορθώσεις: Δέσποινα Ζηλφίδου

Σελιδοποίηση: Παναγιώτης Βογιατζάκης

Φιλμ, ηλεκτρονικό μοντάζ: Μαρία Ποινιού-Ρένεση

Copyright © Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ

(Εκδόσεις Πατάκη) και Λίνα Πανταλέων, 2017

Πρώτη έκδοση από τις Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, Απρίλιος 2018

KET B685 ΚΕΠ 164/18

ISBN 978-960-16-7792-7

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ,
ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 210.52.05.600, 801.100.2665, ΦΑΞ: 210.36.50.069
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078
ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ: ΚΟΡΥΤΣΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ - ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ),
570 09 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, ΦΑΞ: 2310.70.63.55
Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

Στη μνήμη του Ηρακλή Παπαλέξη

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΠΡΟΛΟΓΟΣ: Παιχνίδι υψηλής στρατηγικής	11
Μια υπό αίρεση κυριολεξία	21
Ηδονή μ' ένταση του νου	27
«Νικημένος απ' αυτό το κάτι τρομερό»	35
Από τη νύχτα στις λέξεις	41
«Συγκοινωνούντα δοχεία συγκινήσεων»	55
«Σαν ανεπαίσθητη σκιά μια διάθεση παιδικής ζαβολιάς»	79
Το σμίξιμο δύο βιβλίων	85
Ο όλεθρος του χρόνου	109
Η ηδονή του ανευόδωτου πόθου	113
Μόνον εκείνη	127

Παιχνίδι υψηλής στρατηγικής

«Μια φάρσα πετυχαίνει μόνο όταν μπάζει τον άλλο σ' ένα διαφορετικό κόσμο παράλληλο με τον δικό του αλλά διαμετρικά αντίθετο. Όταν τον παρασύρει στην προβληματική και στην εσωτερική δράση αυτού του κόσμου. Εδώ όλο το παιχνίδι κρέμεται από τη στρατηγική του φαρσέρ».

Έρση Σωτηροπούλου, Η Φάρσα

Είχα ήδη γράψει στην *Καθημερινή** για τα δύο τελευταία μυθιστορήματα της Έρσης Σωτηροπούλου, *Τι μένει από τη νύχτα* (2015) και *Μπορείς;* (2017), όταν αναρωτήθηκα για τη βαθιά και οπωσδήποτε συναρπαστική σύνδεσή τους. Είναι κοινοτοπία, αλλά ισχύει. Τα καλά βιβλία δεν μας εγκαταλείπουν μετά την ανάγνωσή τους. Το μυθιστόρημα για τον Καβάφη με είχε αβίαστα συγκινήσει· είχα απολαύσει τη γραφή του, την υπαρξιακή περιπέτεια που χαρτογραφούσε, τους στοχασμούς που αναρρίπιζαν

* Βλ. «Η πόλις του ποιητή», στο «Τέχνες και Γράμματα» της εφημερίδας *Η Καθημερινή*, 3.1.2016· «Το ιλιγγιώδες παρόν», *ό.π.*, 21.5.2017.

τη μυθοπλασία. Ωστόσο, δεν σκεφτόμουν το *Μπορείς*; απλώς σαν ένα καλό βιβλίο. Με μπέρδευε και ένιωθα, ακόμα και καιρό μετά τη βιβλιοκριτική στην εφημερίδα, πως δεν είχα ξεμπερδέψει μαζί του.

Τα έργα της Σωτηροπούλου δεν παραδίδονται εύκολα στον αναγνώστη τους. Είναι παιγνιώδη, ερμητικά, γριφώδη, έξαλλα εξωστρεφή και την ίδια στιγμή συστραμμένα γύρω από μια μελαγχολική εσωστρέφεια. Ανέκαθεν με είλκυε η πρωτεϊκή της γραφή. Με αφορμή την επανέκδοση της *Φάρσας* (1982, 2010) έγραψα στο περιοδικό *Νέα Εστία* ένα κείμενο,* όπου επιχειρούσα να συναρμώσω τα δεσπόμενα στοιχεία της πεζογραφίας της. Για τις ανάγκες εκείνου του κειμένου διεξήλθα αρκετά βιβλία της Σωτηροπούλου και θαύμασα ξανά τη συγγραφική της αφοβία, την υπονομευτική της ματιά, τις τολμηρές εμπνεύσεις της, την άγρια περιφρόνηση των αφηγηματικών συμβάσεων, τις αντικρουόμενες σημασιοδοτήσεις που διαστίζουν τις φράσεις της, τα πολλαπλά ενδεχόμενα που διεγείρει η ανατρεπτική αφηγηματολογία, τον παροξυσμό της παράνοιας που γίνεται ουρλιαχτό και τρόμος. Αναγνώρισα ξανά στις σελίδες της το δριμύ ειρωνικό βλέμμα που μοιάζει να

* Λίνα Πανταλέων, «Ο κλαυσίγελος της κυρίας Έρσης», *Νέα Εστία*, τχ. 1846, Ιούλιος-Αύγουστος 2011· τώρα στο: Λίνα Πανταλέων, *Θαυμαστικά και αποσιωπητικά*, Πόλις 2012, σ. 341-379.

χλευάζει τις μυθοπλαστικές συνθήκες, ενόσω εντέχνως εξορύσσει την υπόγεια δραματικότητά τους.

Η Σωτηροπούλου γνωρίζει να εμπιστεύεται την απόδοση της ψυχικής ασφυξίας, την πνιγμονή της ματαιότητας, στο φαιδρό και το ευτράπελο. «Ο άνθρωπος είναι προϊόν του παραλόγου», διαβάζουμε στο εξάισιο διήγημα «Χοιροκάμηλος» (Χοιροκάμηλος, 1992), όπου η ηρωίδα αισθάνεται λες και «ο ουρανός της θλίψης είχε περάσει από πάνω της και την είχε αφήσει ανέγγιχτη».

Η συχνά καρναβαλική γραφή της Σωτηροπούλου ασφυκτιά από την απόγνωση που αποσιωπά. Οι εφιάλτες των ηρώων της εκκολάπτονται στην ιλαρή πλευρά της ζωής, την πιο ανυποψίαστη, την πιο ανοχύρωτη. Η οδύνη της ψυχής δεν χρειάζεται τραγωδίες. Αρκεί η αιφνίδια διασάλευσή της συνοχής της ζωής, ένας αμυδρότατος κλονισμός, που διανοίγει μεμιάς χάσματα. Οι ήρωες της Σωτηροπούλου χάνουν ξαφνικά τον ειρμό του βίου τους και χάνονται σε μια παράλογη, ρηγματώδη πραγματικότητα, την οποία η γλώσσα αναπαριστά με υποκριτική σύγχυση και μεθοδευμένη ελλειπτικότητα. Η εσωτερική κατάρρευση μεταφέρεται στο εσωτερικό της γλώσσας. Ο μικρόκοσμος των μυθοπλαστικών χαρακτήρων ποντίζεται στο χάος ενός άλογου, αποσταθεροποιημένου κόσμου, που οι λέξεις τρομάζουν να αποκρυπτογραφήσουν. Εξού και το δομικό στοιχείο

της πεζογραφίας της, η αμφιβολία, που είναι και ο πρωταρχικός αναγνωστικός της αντίκτυπος. Η γραφή της Σωτηροπούλου, εξοικειωμένη με τη φαντασίωση και το σάστισμα και αναμφίλεκτα δαιμόνια στον αυτοσαρκασμό, πλαστογραφεί έναν απορηματικό λόγο, τα ερωτήματα του οποίου επιτάσσουν απαντήσεις που δεν είναι ποτέ μονολεκτικές ή μονοσήμαντες. Η μυθοπλασία πυκνώνει σε νοητική δοκιμασία.

Η ηρωίδα στο *Εορταστικό τριήμερο στα Γιάννενα* (1982, 2001) δραπετεύει από την πληκτική καθημερινότητά της βρίσκοντας καταφύγιο σε ένα δωμάτιο του ξενοδοχείου «Εσπέρια», χτισμένου «στην άκρη ενός αδιέξοδου», όπου το σώμα της αναλίσκεται σε ένα εξωφρενικό μακελειό. Πάνω στα ματωμένα σεντόνια ο συνταξιδιώτης της, ένας αστέιος Ροδινώνας, μεταμορφώνεται σε μικρό αρπακτικό ζώο, ανίκανο, όμως, για τον κανιβαλισμό που εκείνη ποθούσε. Αναίμακτη, όχι όμως λιγότερο επώδυνη, είναι η παραμονή της ηρωίδας στο *Μεξικό* (1988) στο μοτέλ «Desert Springs» στο πλευρό ενός άντρα που θα καταπνίξει κάθε προσμονή έξαρσης απελαύνοντάς την στην πιο μισητή χώρα, στα μισητά μέρη της παιδικής της ηλικίας. Η ηρωίδα στο διήγημα «Λευκές νύχτες στο Βατικανό» (*Χοιροκάμηλος*), κυριευμένη καθώς είναι από ένα ερωτικό παραλήρημα, νιώθει διωγμένη από όλους τους δρό-

μους της Ρώμης και κάθε βράδυ που επιστρέφει στην πολυκατοικία της ξεγελά την αϋπνία μετρώντας φιλιά-φαντάσματα μέσα στο νοικιασμένο δωάρι της. Η Εύα, πάλι, του ομώνυμου μυθιστορήματος (2009), ακολουθεί ασυντρόφευτη μες στην αθηναϊκή νύχτα τη δική της φυγόκεντρο τροχιά, αναβάλλοντας την αναμέτρησή της με το «σήμερα» κρυμμένη στο παρακμιακό ξενοδοχείο «Ο Παρθενών».

Στο *Τι μένει από τη νύχτα*, ορμητήριο για τις βραδινές περιπλανήσεις του Καβάφη στο Παρίσι του 1897 είναι το αριστοκρατικό ξενοδοχείο «Saint-Petersbourg». Η καλλιεπής υφολογία του μυθιστορήματος μόνο φαινομενικά παρεκκλίνει από το αιρετικό ύφος της Σωτηροπούλου. Μολονότι η γλώσσα περιβάλλεται μια επίφαση ευπρέπειας, σχεδόν συστολής, στον πυρήνα της παραμένει ηφαιστειώδης. Και σε αυτό το βιβλίο βυσσοδομούν η ψυχική αναρχία, οι εξημμένες νευρώσεις, το παρωδιακό πνεύμα, ο ίλιγγος της τρέλας, η δίνη της δημιουργίας, οι ωδίνες της μνήμης, η φρενίτιδα της σάρκας. Άλλωστε, η τιθασειμένη, τρόπον τινά, αναρχία ξεσπά σε σκηνές εκρηκτικές, που κάνουν παρανάλωμα τη βραδύκαυστη νωχέλεια του αφηγηματικού ύφους. Ακόμα και στον 19ο αιώνα η «στρατηγική του φαρσέρ» θριαμβεύει.

Παραδόξως, όταν δύο χρόνια αργότερα συνάντησα μια άλλη φάρσα, την ηρωίδα της Σωτηροπούλου

στο *Μπορείς;*, ξαφνιάστηκα, απόρησα. Πώς μπορούσε κανείς να διαβάσει αυτό το βιβλίο; Το *Μπορείς;*, τόσο κοντά στους τρόπους και τις τεχνουργίες της Σωτηροπούλου, μου φάνηκε ξένο όχι μόνο με την πεζογραφία της, αλλά και με τη λογοτεχνία γενικότερα. Ακόμα και για τα δικά της δεδομένα, το βρήκα προκλητικά, εκπληκτικά αλλόκοτο. Η αβεβαιότητα και η απροσδιοριστία, χαρακτηριστικά γνωρίσματα των έργων της, γίνονται εδώ συστατικό στοιχείο του λόγου. Αν στη *Φάρσα* είχε κατορθώσει να αφαιρέσει από τη γλώσσα την κατεξοχήν ιδιότητά της να σημαίνει, εδώ ο λόγος, χωρίς ουδέποτε να παραλογίζεται, εκτυλίσσεται σαν σε φρεναπάτη, σαν μια διαλεκτική ματαιοπονία που υποδεικνύει την αναζήτηση λύσης, ή έστω κάποιας υπόθεσης, εξωκειμενικά. Το *Μπορείς;* παγιδεύει τον αναγνώστη σε μια συγγραφική φάρσα γοητευτική όσο και τρομακτικά περίπλοκη. Διότι πρόκειται για παιχνίδι υψηλής στρατηγικής.

Ξαναδιαβάζοντας το *Μπορείς;* επέστρεψα στο *Τι μένει από τη νύχτα*. Η δεξιοτεχνική τους αλληλοδιδασκαλία με προκάλεσε να γράψω το παρόν δοκίμιο. Το *Μπορείς;* αναδηγείται την υπαρξιακή περιπλάνηση του ποιητή, την τυραννική διχοτόμηση της ύπαρξής του μεταξύ γραφής και ζωής, σαν ερωτική αψιμαχία, όπου διακυβεύονται σαρκικές και μαζί λογοτεχνικές επιθυμίες. Απόλαυσα το γράψιμο σχε-

δόν εξίσου με τις αναγνώσεις. Αν μη τι άλλο, γιατί όταν διαβάζεις μπορείς να απορείς, αλλά όταν γράφεις οφείλεις να υποδέσσαι αποκρίσεις. Τα ερωτηματικά και τα αποσιωπητικά κατευνάζονται με τελείες, οπωσδήποτε ημιτελείς.

ΛΙΝΑ ΠΑΝΤΑΛΕΩΝ

ΕΡΣΗ
ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ

Τι μένει
από τη νύχτα

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

Έρση Σωτηροπούλου

μπορείς;

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Μια υπό αίρεση κυριολεξία

*Ο άνθρωπος είναι ένας καραγκιόζης
στο χείλος του γκρεμού.*

Μπαλζάκ αλλά Φάρσα

Τα βιβλία συνομιλούν ερήμην του συγγραφέα τους. Γνωστή αυτή τους η έξη, να μπλέκονται το ένα στις σελίδες του άλλου. Είθισται, επίσης, να λέγεται πως πολλοί συγγραφείς δεν γράφουν παρά ένα και μοναδικό βιβλίο, πως τα γραπτά τους δεν είναι παρά παραλλαγές μίας εκτενούς, ατέρμονης, διαρκώς υπό σκέψη και αναθεώρηση αφήγησης. Τι γίνεται, όμως, όταν ένας συγγραφέας εμπλέξει δολίως τη μυθοπλασία ενός βιβλίου του στον μύθο ενός άλλου, προγενέστερου έργου του; Προφανώς εξαρτάται από τον συγγραφέα. Στην περίπτωση της Έρσης Σωτηροπούλου έχουμε να κάνουμε με ένα συναρπαστικό, διπλό παιχνίδι, συγγραφικό και αναγνωστικό. Με το μυθιστόρημά της *Μπορείς*; επιστρέφει στο Παρίσι του 1897 για να συναντήσει ξανά τον Καβάφη,

ο οποίος και σε αυτό το βιβλίο συνεχίζει να αναρωτιέται *Τι μένει από τη νύχτα*.

Ένας ποιητής περιπλανιέται μες στη νύχτα αναζητώντας στίχους και σώματα. Μακριά του, αλλά την ίδια στιγμή πολύ κοντά του, ένα ζευγάρι σμίγει λέξει τε και σώματι. Ο Καβάφης, η Έρση και ο Γιώργος διαγράφουν στις σελίδες της Σωτηροπούλου τροχιές διασταυρούμενες, κυκλοτερείς, σπειροειδείς, ενίοτε τεθλασμένες, χαρτογραφώντας μέσω της υπόρρητης συνομιλίας τους ένα πεδίο σκέψεων ανοιχτό και ολοένα διευρυνόμενο. Με τις σκέψεις τους κυκλώνουν ξανά και ξανά τον τρομερό κύκλο. Τον κύκλο της ζωής. «Ζωή, θάνατος, το ενδιαμέσο». Και οι τρεις αδημονούν να ανακαλύψουν την έπακρη εκείνη ευθεία που θα διαρρήξει διά παντός τον κύκλο. Τη φορά σε αυτή την ιδεατή ευθεία δίνει μια τρισδιάστατη επιθυμία, εξίσου τυραννική και για τα τρία μυθοπλαστικά πρόσωπα. Το τρίπτυχο του διακαούς πόθου ορίζουν ο έρωτας, η δημιουργία και η προσδοκία της αχρονίας.

Ο τίτλος του ανά χείρας βιβλίου καταδεικνύει τη συναίρεση πάνω στην οποία στήριξα τη συνδυαστική ανάγνωση των δύο μυθιστορημάτων της Σωτηροπούλου. Αν δούμε το *Τι μένει από τη νύχτα* σαν αναστοχασμό της γραφής και το *Μπορείς;* σαν αναστοχασμό του έρωτα, ο συγκερασμός των τίτλων

τους απηχεί την αναγνωστική οπτική μου, ενώ το ερωτηματικό στο τέλος διαφυλάσσει τη μυθοπλαστική τους πολυσημία, την ανοιχτότητά τους. Άλλωστε στους τίτλους και των δύο μυθιστορημάτων προεξάρχουν δύο ερωτηματικά, το ένα λανθάνον (*Τι μένει από τη νύχτα*), το άλλο ρητό (*Μπορείς;*). Σε αμφότερες τις τιτλοδοτήσεις οι ερωτήσεις στέκουν εκκρεμείς, υπονοώντας μια επικρεμάμενη στο κείμενο απορία, έναν νυγμό που επιζητά την ανταπόκριση του αναγνώστη για να μετουσιωθεί σε νόημα. Η συνέργεια της αναγνωστικής φαντασίας (αναπόφευκτα και αυθαιρεσίας) αποδεικνύεται αδήριτη στην πεζογραφία της Σωτηροπούλου. Η συγγραφέας είναι εξόχως δαιμονική στο στήσιμο παγίδων, στη μεθοδική υπονόμηση κάθε αναγνωστικής βεβαιότητας και ευκολίας. Το αυτονόητο ουδέποτε ελλοχεύει στις σελίδες της. Αντιθέτως, η αμφισημία της ειρωνείας μετατρέπει την αφήγηση σε πεδίο ανύποπτων μεταμορφώσεων, δολερών μεταλλάξεων, άρρητων δολοπλοκιών και πολλαπλών, ισοβαρών εκδοχών. Άλλοτε οι λέξεις αποκρύπτουν το δραματικό τους φορτίο προτάσσοντας μια πλασματική ελαφρότητα, άλλοτε υπονομεύουν τεχνηέντως την ολοφάνερη συγκίνησή τους και άλλοτε περιγελούν την ίδια τους την υφολογία, χωρίς, όμως, να στερούν από το ύφος την επιβλητικότητά του, ακριβέστερα την αναγκαιότητά του. Θα μπορούσε να ειπωθεί πως η

γραφή της Σωτηροπούλου εκδιπλώνεται σε διπλή όψη, που η μία αναιρεί, ακόμα και σαρκάζει, την άλλη, μένοντας ωστόσο αναπόσπαστη με την αντίθετή της. Διότι θεμελιακό στοιχείο της γραφής της είναι η ειρωνεία που συνιστά, τρόπον τινά, μια υπό αίρεση κυριολεξία.

Όπως συμβαίνει με το έργο κάθε συγγραφέα με αξιώσεις καλλιτεχνικής ιδιοπροσωπίας, στα βιβλία της Σωτηροπούλου καταλύτης είναι το ύφος. Τα πράγματα δεν υφίστανται επειδή λέγονται· αποκτούν την υπόστασή τους μέσα από τον τρόπο με τον οποίο λέγονται. Μολονότι η γλώσσα αποσιωπά δεξιοτεχνικά τον κόπο της, δεν ξεγελά. Η απλότητά της εκπηγάζει από την επίμονη δοκιμασία με το πλεονάζον. Γι' αυτό ό,τι τελικά εξέχει στη γραφή δεν είναι ούτε απλό ούτε μονοσήμαντο. Είναι απαραίτητο. Για να γίνει η γραφή ύφος, «χρειάζεται ένα τίποτα. Ένα απαραίτητο τίποτα», «κάτι ελάχιστο, στα όρια του φανταστικού», που ρημάζει τον εγκέφαλο μέχρι να γονατίσεις για να το συλλέξεις, ευλαβικά.

Στο μυθιστόρημα *Τι μένει από τη νύχτα ο Καβάφης* αγωνιά να απαλλαγεί από το «βαρύ συνονθύλευμα» του λυρισμού, από την πρόσβαρη γλωσσικά καλλιπέεια: «Ένας σωρός από επίθετα και μεγαλοστομίες, τα φουσκωμένα απόνερα ενός λυρισμού που απεχθανόταν χωρίς να ξέρει πώς να τον διώξει από

πάνω του. Πώς θα απαλλαγώ από αυτό το αισθηματικό φορτίο; αναρωτιόταν». Και αλλού αγανακτεί: «Καταραμένα επίθετα. Καταραμένες παρομοιώσεις». Ήθελε να διώξει από την ποίησή του «τον λυρισμό και τις φιοριτούρες, να ξεριζώσει το περιττό, να πάει ξυστά στο κόκαλο. Θα τα κατάφερνε;».

Αναμφίβολα και η Σωτηροπούλου θα χρειάστηκε να στραγγίξει το λίγωμα του λυρισμού προκειμένου να αποστάξει από τη γραφή την ουσία του ύφους της· ένα ύφος το οποίο θα χαρακτήριζα αρσενικό, επίθετο και μαζί ουσιαστικό. Ύφος στραγγισμένο, που όμως ακόμα στάζει. Σταλάζει σαν φάρμακο την επενέργειά του. Το αισθηματικό φορτίο της γλώσσας πάντοτε υποφώσκει. Η υφή της όμως είναι σκληρή, η όψη της ατάραχη, η επίγευσή της συχνά φαρμακερή, στυφή, αλλά κάθε της επιτονισμός δείχνει διαπερατός από τη συγκίνηση, σαν να ισορροπεί στο χείλος του λυγμού. Μες στο «μπρούτο κέλυφος» των λέξεων σφύζουν οι εντάσεις και οι αντινομίες, σπαράζει το ανείπωτο. Η συγγραφέας ψύχει, θαρρείς, τις λέξεις της για να αναβάλει τη στιγμή της ανάφλεξής τους, την εκπυρσοκρότηση. Όμως, η φλόγα κατακαίει το φιτίλι, την αόρατη, εύφλεκτη χορδή που τις συνέχει. Η έκρηξη ξεσπά πνιχτά, σαν υποήχος.

